

Haladni, változni és változtatni kell...

Beszélgetés Pozsgay Imrével, a Hazafias Népfront főtitkárával

A tavaly bevezetett új választási törvény — immár elmondható — megmozgatta az egész ország közvéleményét. Köztudott, hogy a törvény előkészítésében az a szervezet vállalt igen sokat, amelynek élén Pozsgay Imre áll 1982 nyara óta. A Hazafias Népfront főtitkára korábban is kezdeményező magatartást tanúsított, elegendő itt az 1976-os közművelődési törvényre utalnunk. Ami most érdekes lehet: a politikus indíttatása, a döntések mögötti személyes meggyőződés. Kérdéseink ezért személyesek, s a válaszokból egy politikusi magatartás belső törvényei rajzolódnak ki.

— A kívülálló számára úgy tűnik, hogy Ön pályafutása során mindig a „van” oldalán állt, de olyan módon, hogy határozatlan lépett a „legyen” felé. Érzett néha szakadékokat a kettő között?

— Néha nagy szakadékokat. Személyes bizalmatlanságot ugyan nem éreztem barátaim, munkatársaim és elvtársaim részéről —, egy-két kivételtől eltekintve —, azt azonban gyakran tapasztaltam, hogy nem mindig hajlandók követni sem a kiegészítést, sem elvi javaslataimat. Hiszen amikor ezeket a javaslatokat megfogalmazhattam, akkor többnyire nem azt vonták kétségbe, hogy elvű vagyok-e, hanem azt, hogy reálisak-e az elképzeléseim.

Én Leninnel értek egyet, aki azt mondta, hogy a forradalom a győzelem után reformformáját ölti. Vagyis: semmiféle olyan megoldást nem tartok sem marxista—leninistának, sem politikailag célszerűnek, amelyek túl sokáig kitart alkalmazott formák, módszerek mellett, amely hovatovább keretet, majd gátat épít minden új kezdeményezés, mozgás elé. Ha a szocializmusban voltak válságok — márpedig az elmúlt 40 évben a sikerek mellett a válságok keserűségét is meg kellett ismernie Kelet-Európának —, akkor ott mindig bizonyítható volt, hogy az ellentmondásokat hagyták olyan mértékig felhalmozódni, amikor már csak megrázkódattással voltak megoldhatók a problémák. Az ellenség, az ellenfél, mindig járulékos következménye ennek, nem pedig előidézője. Aki ezt a sorrendet felcseréli, az igazán soha nem fogja megérteni éppen a szocializmus természetét. Ha a reform szelleméről van szó, akkor azt kell mondanom — a szólásmondáshoz kapcsolódva —: haladjunk, hogy maradhassunk. Tehát ahhoz, hogy a „van” megmaradjon, az elért helyzetet a továbblépés feltételének tekintéssük, és az értékek ne hulljanak ki érdemtelenül és méltatlanul az idő rostáján, ahhoz haladni, változni és változtatni kell. Ez nemcsak azért okozhat berzenkedést, megütöztetés akár még elvtársainkban is, mert máshoz vannak szokva, hanem azért is, mert a „van”—hoz néha nagyon erős érdekek kötődnek: egzisztenciák, azzal összefüggő érdekkapcsolatok, viszonyok. Ezért a „van”—t úgy megőrizni, hogy korlátait áttörjük, nagyobb politikai és civil kurázsit igényel és nagyobb konfliktusokkal jár, mint minden más magatartás.

Nem csodálkozom azon, hogy néha még elvtársaink között is azt tapasztalom: egy másként gondolkodó, tőlük idegen világban élő ember is kedvesebb némelyik számára, ha az lecövekel a konzervativizmus mellett, mint a saját elvtársuk, aki éppen az óvás és a progresszió érdekében valamit változtatni, mozdítani akar. A változás és a maradáosság, a kontinuitás és a diszkontinuitás, a folyamatosság és a megszakítottság dialektikáját eddig még — bár elméletileg fölfedezték — a gyakorlatban alkalmazni nem mindig sikerült a szocializmus történelmében. Ezért fordul elő annyiszor válság, meghasonlás, fölfordulás. Ha szerencsésnek tarthatok valamit, akkor az az, hogy az MSZMP-ben olyan mozgalomhoz tartozhatok, amelyik ebből a dialektikából sokat megértett, és jól tudta tapasztalatait alkalmazni az elmúlt negyedszázadban. A „van” és a „legyen” közötti szakadékokat —, mert van ilyen szakadék néha —, csak ilyen szempontból lehet áthidalni.

— Lázár Istvánnak 1977-ben adott interjújában hivatásos

pártmunkás múltjára visszaemlékezve a következőket mondta: „... nagyon sok olyan évet kaptam, amikor munkám jellegéből adódóan lehetőségem volt az időt tanulásra, továbbképzésre, töltözésre fordítani, s közben sikerült a magyar szellemi élettel olyan személyes kapcsolatokat kiépíteni, amelyek ebben a túlintellektualizált budapesti légkörben segítettek eligazodni, de segítettek abban is, hogy azért mégis jámborabb maradjak, mint amit ugyanez a túlintellektualizált atmoszféra megkövetelne”. Nem inspirált ez támadó reflexeket Ön iránt?

— Voltak ilyen reflexek, egyebek között még a saját hátsókeresztül is eljutottak hozzám. Erről az a véleményem, hogy a politikában — ha tisztességes valaki —, akkor legyen kényes a gyomra, ne vegyen be mindent, de legyen kötélből az idegrendszere, s akkor nem ugrik mindenre, nem kezd hasonlítani a keleti népmese figuráira, akik az innen-onnan, néha kibic, néha ellenséges oldalról bekiabáltak hatására végül maguk viszik a szamarát a hátukon. Ebben nincs gőg, nincs semmiféle megvetés, nagyon is tiszteltudó vagyok minden emberi teljesítménnyel szemben, még a velem egyet nem értők teljesítményével szemben is, egyedül az alattomos és embertelen módszereket nem tudom tolerálni. De azok sem okoznak lelki válságot nekem, legföljebb elutasítom ezeket a módszereket és nem viszonom hasonlókkal. Ez a naivitásom megmaradt vidéki életemből.

— Ön tanárember; legalábbis egyik végzettsége szerint. Mikor döntött úgy, hogy egész emberként politikus kíván lenni?

— Érdekes, teljesen jogos a kérdés, mégis azt kell mondanom, hogy én soha nem döntöttem úgy, hogy politikus kívánok lenni. A felszabadulás utáni, még gyerekkoromban elkezdődött nagy politikai kavargásban, majd föllendülésben, végül forradalomban — minden biztonnal a család progresszív légkörének is köszönhetően — fogékonyra váltam az új elképzelésekre, eszményekre, de nagyon sokszor csak ösztönösen kapcsolódtam hozzájuk. Úgy mondanám inkább, hogy engem választott ki a politika, s nem én a politikát. Hogy a politika jól választott-e azt nem tudom, de nekem életformámmá, hivatásomná vált a politika, s hogy ebben némi biztonságérzetre tettem szert, annak alapvető oka a meggyőződésem, az, hogy a szocializmus talaján állok mind a két lábammal és itthon vagyok.

Tizenhét éves koromban lettem a párt tagja, tizennyolc éves koromtól már pártfunkciókat töltöttem be. A legpasszívabb politikailag az egyetemen voltam az ötvenes években, de nem mondanám azt, hogy valami tudatos belátás eredményeként: az egyetemi nyüzsgés nem állt jól nekem, s nem vettem ki belőle a részemet. A kritikus és kritikai látásmód akkor alakult ki bennem, olyan szerencsével, hogy ugyanakkor a sors megóvott attól, hogy tévelygésekbe és rossz döntésekbe vigyen bele.

— Az Ön politikusi pályája, közismert szívéllyessége mintegy a paternalista szemléletből kívánja megszabadítani az állampolgárokat, vagy — Marx szavait kölcsönveve — Ön a még mindig meglévő „korlátolt alattvalói értelem” megmásításáért lép föl. Érvényesnek tartja ezt a munkásságára?

— A kérdés érvényességét, lényegre tapintását méltányolom, s azt kell mondanom, hogy ez is a célom: egy Közép-Kelet-Európában oly sok viszontagságot megélt nép és nemzet körében —, amely nagy nemzet tudott lenni, amikor megpróbáltatásoknak volt kitéve, és kis népeknek bizonyult, amikor elfogadott rossz döntéseket —, részt venni egy olyan programban, és egy olyan politikában, amely éppen a marxi szellemben ebből a népből állampolgárok egyetemét szeretné kialakítani. Am, mindezt nem úgy, ahogy az iskolamester a katedréről oktatja, hanem tágitva a ki-mondhatóság és a politikai cselekvési tér határait, hogy a gyakorlatban a demokrácia gyakorlásában, az állampolgári felelősség megélésében váljék állampolgárrá ez a szememben legnagyobb tiszteletet megérdemlő nép minden tagja.

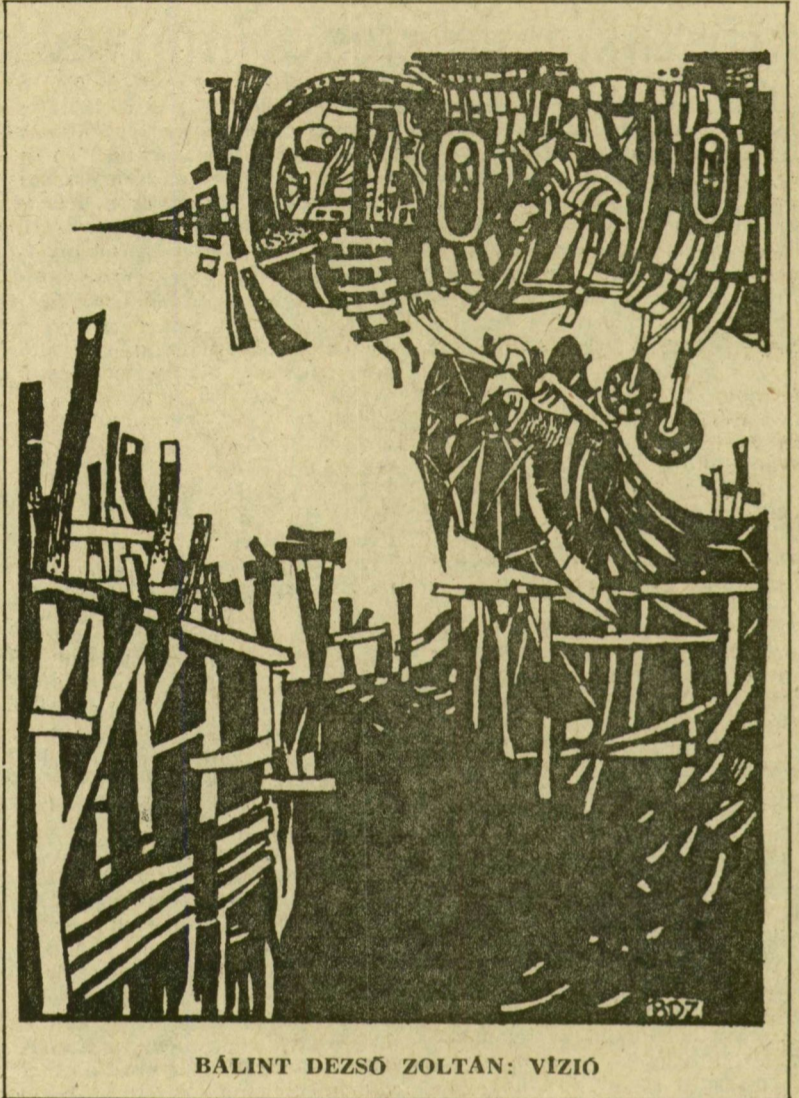
Minél tovább tart egy paternalista megoldás, ami Kelet-Európában elkerülhetetlen volt, minél tovább tart az az állapot, amikor az önkormányzati lehetőségeket visszafogjuk, annál később lesz felelősségteljes a társadalmi magatartás. Úgy hiszem, hogy nagy lépéseket tettünk a felelős állampolgár kialakulása felé, de még csak affelé tartunk. Hogy ez az állampolgár még sok szintérről hiányzik, ez néha azoknak szolgált igazolást, akik a paternalista módszert akarják fönntartani. Úgy nem lehet egy népből felelősségteljes és demokratikus állampolgárok egyetemét kialakítani, ha előbb nevelni akarjuk, aztán bevezetni őket az intézményekbe. Most a választási törvény alkalmazásakor derült ki, hogy érdemes a kettőt együtt csinálni.

— Nem tudom, ir-e naplót, vagy akárcsak följegyzéseket élete alakulásáról. Én arra lennék kíváncsi, hogy ebbe a (képzeltbeli) naplóba mit írt 1976 októberében, a közművelődési törvény parlamenti előterjesztése után, s mit jegyzett föl akkor, amikor a HNF főtitkára lett?

— Naplót nem írok, de hivatásomnál fogva eléggé bővegesen dokumentált az életem, megvan-nak beszédeim, programjaim, naptárim, tehát föl tudnám idézni az utóbbi harminc év minden fontos mozzanatát, még a mindennapiakat is. Főlemelő érzés volt, kiállni az országgyűlés elé, és törvény-előterjesztőként, a közművelődési törvény megalkotását javasolni. Ezt az érzést csak az élheti meg, aki meg van győződve arról, hogy amit javasol, az megfelel a társadalom, a nép szükségleteinek. Tudtam, hogy a közművelődési törvény tartalmai kényszerítő eszközökkel nem érhetők el. Éppen az 1974-es párthatározatból okulva, arra kellelt gondolnunk, hogy immár közfigyelmet érdemel a közművelődés ügye. Ha most visszagonolok arra az időre, változatlanul maradandó el-ménynek tartom életemnek azt a pillanatát: olyasmi indult el, amit már nem lehet visszafordítani. Hozzáteszem persze, hogy a közművelődési törvényhez bennem bizonyos illúziók is kapcsolódtak, hiszen minden kezdeményezés egyszer csak tartalmaz illúziókat elemeket is.

Nem mondanék igazat, ha elhallgatnám, hogy volt némi csalódottság bennem, mikor átjöttem a Hazafias Népfront vezetőségébe. Nem a népfront miatt, mert ezt is nagyon fontos politikai munkának tartom, hanem azért, mert úgy gondoltam, hogy lehetőségem lesz még néhány évig figyelemmel kísérni a közművelődési törvény megvalósulását. De ne higgye senki, hogy panaszkodom. Minden hivalkodás nélkül mondom, hogy én a munkát mindig a kezem alá igazítottam, mint a szerszámot, s ha dolgozni lehet vele, én is megtalálom a munkában a lényegét, a célt.

DLUSZTUS IMRE

BÁLINT DEZSŐ ZOLTÁN: VIZIÓ

Katona Judit

Keserves

Szánalmasan kicsik és elesettek ahogy az ágyról hirtelen leesnek, motyognak még valami érthetetlen öszinte szót, mely örök s temetetlen.

Ingben, zoknijban fekszenek a padlón, nem figyelnek ránk többé már gyanakvón s arcukat, amely szürkére dermedt, réstre nyitott ajtón lesi a gyermek.

Hogy megrettenünk szemüket lefogva, minthogyha létünk egyszerre semmi volna, huzat viszi a függönyt és az ajtót verni kezdik az élő-végrehajtottok.

Polner Zoltán

Medália

Ragyog a békák zöld smaragdja, hőségben kövek alszanak. Vízét a Maros ha megcsillantja, füzei között fény matat.

A mozdulatlan, üres házban egy néma zongora lobog. Arany téglákon végigsétál a szél. Kicsorobult ablakok

helyét szálló csillag tapintja. Estére minden odavan: az éj mögött dübörgő léptek, pávák zokognak hangosan.

Jenei Gyula

Asszonyom...

asszonyom
rám bőrsősdtek a tejfehér nappalok
bennem mégis éjszakák sötétje vacog
tépd le hát hazugabbik arcomat
sird ki magadat belőlem
sirató feketéből
gyászosan nyűgös ketresemből
sird magadat a fényre
mert látni akarlak
látni újra
hallani hangodat
sikolyaid kélyes nyűgösesed
feszülj a fényre
tiszttá a tisztátalant
hogy rád feszülve tisztuljak én is
mikor vágyaink állnak őrt a
margarétás kerteken
s meglásd
elvetélt álmaid alá
új párnát álmodok maholnap.